Dames en heren,

Dat is natuurlijk geen pretje, spreken na Peter van Uhm. Iemand met zo'n staat van dienst, die dan ook nog alleen maar behartigenswaardige dingen zegt.

Laat mij daarom – om het mijzelf wat makkelijker te maken – de verhoudingen schetsen in het volgende beeld.

U hebt net geluisterd naar de valk. Een iets ouder, in elk geval ervaren, zeer wijs exemplaar. De valk is snel – de slechtvalk zelfs de snelste vogel die er is – maar weet goed zijn rust te bewaren om vervolgens trefzeker toe te slaan. Wendbaar, comfortabel op grote hoogte en met scherpe blik. Een edel dier dus dat niet voor niets op het embleem staat van de luchtmobiele brigade.

Na de valk, spreekt tot u nu de muskiet. Die vliegt niet zo hoog. Een lastig, insect dat je het liefst wegjaagt. Een steekmug, een ziekteverwekker, een bloedzuiger. De heer Van Uhm riep net de media op zich van hun dienende taak te kwijten. Daar ben ik het uiteraard helemaal mee eens, maar de aard van een beestje verander je niet. Ik zal dus dienen door te prikken. Dat althans te proberen.

In het verhaal van Van Uhm komt een 'wij' voor. En dat klinkt als een prettige sympathieke 'wij'.

Een wij die het materialisme loslaat, bewuster gaat leven. Een wij die bereid is meer te betalen voor biologische voeding, die het verschil tussen bezitten en gebruiken weer onderkent. Die voedselbanken steunt, groentetuintjes verzorgt en vrijwilligerswerk begint.

Een 'wij' waar misschien veel van de nette mensen die hier in deze prachtige kerk zitten graag bij willen horen. En misschien ook wel horen.

Jammer genoeg is die 'wij' niet Nederland. Nederland heeft voor zo ver ik kan zien niet één gemeenschappelijk wij. Integendeel, het Nederland van nu kent diepe scheuren, kloven, wonden.

Het is mooi dat u vandaag stilstaat bij dat initiatief dik twee eeuwen geleden. Maar het Achlum van 1811 bestaat natuurlijk niet meer. Die 39 Friese boeren en notabelen, zo gok ik maar eens wild, die leken op elkaar. Blank, Fries, protestants. Dat geeft een zekere voorspelbaarheid, een zeker vertrouwen, een vertrouwen dat veel minder vanzelfsprekend is als je vandaag de dag woont tussen Surinaamse Nederlanders, Marokkaanse Nederlanders, Turkse Nederlanders, Iraakse of Somalische Nederlanders of een van de vele andere bloedgroepen die we nu kennen en alle hybride vormen daartussen waarop niet eens zo'n etiketje valt te plakken.

Daar begin ik over omdat je voor elke vorm van solidariteit, ook al uit die zich in zoiets materieels als een verzekering of belastingen, iets immaterieels nodig hebt. Een basisvertrouwen. In de kern moet je ervan overtuigd zijn dat je iets met die andere mensen te maken hebt.

Mede door het volstrekt ongeleide karakter van de immigratie naar Nederland heeft deze ontwrichtend gewerkt. Met immigratie zijn naast mooie dingen zeden en gewoonten geïmporteerd die in brede lagen van de autochtone bevolking als archaïsch of gewoon ongewenst worden gezien, best vaak terecht. De radicale islam en het jihadisme deden hun intrede. Sommigen haten deze samenleving zo dat zij hier aanslagen willen plegen.

Intussen heeft de immigratie Nederlanders met discriminatoire en racistische opvattingen ruim de gelegenheid gegeven om deze te botvieren. Als iets een poosje duurt is het geen nieuws meer en ga je het al snel gewoon vinden, maar ik noem toch nog maar even dat in dit land ongeveer een op de zes inwoners sympathiseert met een beweging die een beroepsverbod bepleit voor moslims, die een haatcampagne voert tegen iedereen met Marokkaans bloed, die assimilatiecontracten wil voor iedereen van niet-westerse afkomst En die deze strijd voert in samenwerking met antisemieten en homohaters.

De heer Van Uhm verwees naar SCP-rapporten met zorgen en zaken waar Nederlanders tevreden over zijn. In de lijstjes met zorgen zijn immigratie en integratie niet uit de top weg te slaan.

Wil je mensen die niet het gevoel hebben dat ze bij elkaar horen op grond van uiterlijk, afkomst of geloof toch bij elkaar brengen dan zal je dat moeten doen op grond van gemeenschappelijke waarden. Voor mij is de belangrijkste de persoonlijke vrijheid. De vrijheid die de een heeft om zijn culturele traditie in ere te houden is dezelfde vrijheid die de ander heeft om verliefd te worden op wie hij wil en dat in het openbaar te tonen. De vrijheid die de een heeft om zijn geloof te beleven is dezelfde vrijheid die de ander heeft om dat geloof te verachten of bespotten. Een verhaal over vrijheid dat juist consequent moet worden verteld als het spannend wordt en dat gebeurt te weinig. Een overtuiging die van je eist dat je opkomt voor de rechten van diegene waar je het hartgrondig mee oneens bent. En dat gebeurt te weinig.

Probeer je zulke gezamenlijke waarden te bevorderen dan werkt ten minste al één megakracht tegen, die nog altijd schromelijk wordt onderschat. Bij elke actualiteit word je bedolven onder de informatie. En zeker ook onder desinformatie. Een heleboel mensen maken daarbij vaak geen onderscheid tussen bijvoorbeeld een artikel uit een oorspronkelijke bron waar gedegen onderzoek en selectie aan zijn voorafgegaan of een gerucht, een foutief bericht, een verzinsel dat je uit de zoveelste hand ziet langskomen op je facebookwall. Vorig jaar werd een ambtenaar ontslagen omdat ze twitterde dat IS een complot van zionisten is. Dacht u dat zij bijzonder was? Door haar positie bij het ministerie van Justitie en bij de PvdA waren haar uitlatingen extra pikant en kwamen ze in het nieuws. Maar wie zijn ogen en oren de kost geeft, weet dat het complotdenken en de paranoia in brede kring woekeren. In de ene hoek van de samenleving is men ervan overtuigd dat de aanslagen op Charlie Hebdo door geheime diensten in scène zijn gezet om moslims in een kwaad daglicht te stellen. In de andere hoek weet men heel zeker dat de EU een geheime deal heeft met Arabische landen om dit continent te laten islamiseren. Peter van Uhm wil Russisch perspectief lezen? Dan hoeft u niet op de krant te wachten. Ga online. Kunt u inmiddels bijvoorbeeld ook lezen dat MH17 expres door Kiev uit de lucht is geschoten om het westen tot een oorlog met Rusland te provoceren? Of bent u hier allen zulke sukkels dat u de echte, diepere waarheid ontkent en onwetend mee hobbelt met de mainstream media?

Hoe ben je solidair met elkaar als je niet eens overeenstemming hebt over de meest basale feiten in de wereld om je heen, als je in parallelle werkelijkheden leeft?

Om dat toch te bereiken zal je mensen dus moeten wapenen, vooral jongeren: hoe beoordeel ik wat er op me af komt en wat zegt het als mijn buurman, mijn collega, mijn klasgenoot daarin als dag en nacht met mij verschilt?

Dat gaat dan nog om het beeld van het heden. Het huidige Nederland vraagt ook om een nieuwe weging van onze geschiedenis. Ja, we mogen heus wel trots zijn op wat Nederland heeft bereikt. Op de geboorte van ons land, waarbij op letterlijk revolutionaire wijze werd bepaald dat een volk niet alles van een vorst te pikken heeft. Op de bloeiplek voor handel, kunst, literatuur en wetenschap die we zijn geweest. Op de recente geschiedenis waarin Nederland zich tot een van de beste plekken ter wereld ontwikkelde waar je maar kunt wonen. Want neemt u van mij aan dat ik mijn sombere verhaal niet houd omdat ik Nederland maar niks vind. Nee, dat is juist omdat ik denk dat wij iets heel uitzonderlijks hebben, iets heel kwetsbaars en dat het immense inspanningen waard is om dat te beschermen.

Maar voor een nieuw wij is dus ook een ruimhartige erkenning nodig van de zwarte kanten aan ons verleden. De slavernij, de oorlogsmisdaden in Indonesië, het massale wegkijken bij de moord op de joden. Zo ver mij van mijn studie geschiedenis iets is bijgebleven weet ook ik dat je gebeurtenissen vanuit hun eigen tijd en context moet trachten te begrijpen. Maar dat sluit niet uit dat je er vervolgens wel degelijk een modern, scherp moreel oordeel over uitspreekt. Dat is niet alleen eenvoudigweg juist, het is ook van belang voor de gelijkwaardigheid van iedereen die vandaag de dag in Nederland woont en van wie de wortels veel verder reiken dan Achlum. Zo ver zijn we nog lang niet. Van de protesten tegen Zwarte Piet was ik eerst niet zo onder de indruk, maar ik begreep hoe waardevol ze waren geweest toen ik zag welke weerstand, haat en racistische drek ze losmaakten.

Nederland staat stevig in de wereld, signaleert Peter van Uhm. Misschien, maar dan niet van harte. Opnieuw dezelfde SCP-rapportages. Daaruit blijkt dat de internationale solidariteit van de meeste Nederlanders verwaarloosbaar is. Sta me toe enkele reacties te citeren die op Facebook verschenen nadat van de week 400 migranten verdronken voor de kust van Italië. ‘Mooi, kutopvreters’, vond Marcel. ‘Uitgeroeid, opgeruimd’, aldus Jeroen. ‘Voor elke dode neem ik een biertje, joepie’, juichte Martijn. En zo zou ik nog best lang verder kunnen gaan. Zouden deze mensen ook een groentetuintje verzorgen? Geven aan de voedselbank? Vrijwilligerswerk doen? Weet je dat dat prima zou kunnen? Kijk op hun profielen en je ziet de levens van de doorsnee Nederlander.

Hoe ben je solidair in een samenleving waarin het gebrek aan de meest basale menselijkheid geen reden tot schaamte is maar iets om te etaleren. Waarin restrictief toelatingsbeleid geen nederlaag is uit noodzaak, maar een wellustige wraakactie op alles van buiten?

En de politieke reactie hierop? Laat ik zeggen dat weinig mensen op het Binnenhof aan Van Uhms definitie van de staatsman of staatsvrouw voldoen. As we speak onderhandelen ze in Den Haag eindeloos over ‘bed, bad en brood’. Denkt u dat de grootste regeringspartij om inhoudelijke redenen tegen de opvang is? Denkt u dat een zogenaamde law and orderpartij het een goed idee vindt als illegalen zwerven, psychische problemen krijgen, drugs gebruiken, misdrijven plegen? Nee. Het ‘politieke kernteam’ van de VVD weegt af wat beter scoort: breken en Wilders wind uit de zeilen nemen of doorgaan en de aantrekkende economie claimen. Met wat in de reële wereld gebeurt, heeft Haagse politiek heel weinig te maken. Daar gelden slechts de wetten van de permanente campagne: beleid maken zonder een tel de blik van de peilingen af te wenden. Ik heb er vier jaar als politiek verslaggever rondgelopen en telkens als ik van een kwestie dacht: zo cynisch zal dat toch niet in elkaar steken, dan was het altijd nog net wat cynischer dan dat.

Maar wij kiezen die politici toch? Nou, de meesten van ons brengen een stem uit ja. Maar daar houdt het een beetje mee op. Ons politieke bestel is zo vermolmd dat je met je stem geen invloed meer kunt hebben op het beleid. In een versplinterd landschap met twee verspringende Kamers zijn vijf, zes, zeven, acht partijen nodig om te regeren en is van een relatie tussen je stem en dat

beleid feitelijk geen sprake meer. Te vrezen valt dat het stelsel pas zal worden aangepast als de rot veel verder heeft doorgezet.

Terwijl voor een solidaire samenleving nodig is dat burgers invloed op de inrichting van die samenleving ervaren.

Peter van Uhm heeft zijn hoop gevestigd, althans deels, op de maatschappelijke dienstplicht. Hij refereert aan het romantische beeld van de militaire dienstplicht als een mooie, leerzame, vormende tijd. Onlangs vond ik een dagboekje van mijn vader, bijgehouden in de kazerne in Wezep, in 1955. Ook hij was wel een beetje gevoelig voor de romantiek, met name de kameraadshap tijdens de rekrutentijd. Maar hij schrijft ook hoe de diensttijd zijn opleiding in de weg zit, hoe moeilijk het is om als eerste van zijn familie en als enige van zijn kamergenoten te studeren.

Ik vond een schrijfblok van de landmacht, oranje met daarop 'Je maintiendrai'. Daarin kladjes van brieven die mijn vader aan een meisje in Zwolle schreef dat hij bij het uitgaan had ontmoet. Katholieke jongen aan protestants meisje:

Ondanks zestien maanden diensttijd heb ik gelukkig nog steeds mijn ideaal niet opgegeven, hoewel hier steeds meer voetangels en klemmen in gaan zitten. Geen frustratie? Ach je moest eens weten, wat je in dienst allemaal verleert en verkeerd gaat leven. Ik ben er altijd een beetje bang voor mijn ideaal te verliezen.

Nu was mijn vader een beetje een dromerige tobber die misschien ook met een rijk gevoelsleven indruk probeerde te maken. Maar de greep van de staat is wel altijd grof. Als nu een maatschappelijke dienstplicht wordt ingevoerd? Hoe veel jongeren worden dan in een mal geperst waar ze niet in passen?

Ik zie het aantrekkelijke van die maatschappelijke dienstplicht natuurlijk wel in. Kun je die Nederlanders van al die verschillende origines niet in één fase van hun leven bij elkaar brengen? Overbrug je al die verschillen daar niet mee? Om nog maar te zwijgen van een andere kloof die almaar dieper wordt: die tussen hoog- en laagopgeleiden. Want vergis u niet, na een periode van grote sociale mobiliteit stagneert die nu. Doorstroming van lagere naar hogere onderwijsvormen wordt gestremd. Daarbij krijgen hoog opgeleide mensen tegenwoordig haast alleen nog maar kinderen met hoog opgeleide mensen en

laagopgeleide mensen met laagopgeleide mensen. Natuurlijk zijn er altijd die bijzondere kinderen die op eigen kracht de sprong kunnen maken maar voor velen wordt het lot bezegeld.

Alleen, ik zie niet in hoe je met een plicht voor jongeren om soep rond te brengen in het verzorgingshuis of poep te ruimen op de kinderboerderij die gezamenlijke, ja massale ervaring van de militaire dienst kunt simuleren. Ik vraag me ook af hoe veel solidariteit je kweekt bij jongeren wanneer de overheid een belangrijke periode in hun leven annexeert voor een opgedrongen taak. Het is, vrees ik, onderdeel van een op zich begrijpelijke reflex om in een tijd dat alles op losse schroeven lijkt te staan de boel met steeds meer staatsdwang onder controle te krijgen. Controle als teken van onmacht. Regeltjes voor alles, sancties zonder clementie. Met het soort excessen waarbij AOW'ers die buiten hun schuld een verkeerd papiertje inleveren, boetes van duizenden euro's moeten betalen. Want zo'n overheid hebben wij. Dat is niet de overheid die vertrouwt en respecteert. Zo ook niet de overheid die zegt: om u, jongmens, solidair te maken dwingen wij u tot vrijwilligerswerk.

Is er een betere manier voor jongeren om die tijd mee te besteden? Wat me aanspreekt in Van Uhms verhaal is zijn roep om inspiratie en vorming. Tegenover de maatschappelijke dienstplicht zou ik de grotere noodzaak willen plaatsen van een maatschappelijk récht voor jongeren. Het recht op tijd en geld om zich zo te equiperen dat zij de maatschappij waarvan ik zojuist slechts enkele facetten heb belicht aan kunnen. Geef ze een half jaar waarin ze niet worden klaargestoomd tot productiemachine en ook niet geforceerd moeten dienen maar waarin ze iets kunnen leren over hoe de wereld in elkaar zit. Zodat ze de hoop kunnen hebben: ik zal mij handhaven.

Dankuwel.